

การสลายตัวของสารกัมมันตรังสี

ภายหลังจากที่ เฮนรี เบคเคอเรล⁽⁵⁾ พบสารกัมมันตรังสีในปี ค.ศ.1896 นักวิทยาศาสตร์อื่น ๆ อีกหลายท่าน เช่น แมรีและปีแอร์ คูรี, จี.ซี. ชมิดท์, ไอ คูรี, เอฟ. จูลิโอต, อี. เฟอร์มี ฯลฯ ได้ศึกษาการสลายตัวของสารกัมมันตรังสี พบว่า สารรังสีส่วนใหญ่จะสลายตัวโดยการปลดปล่อยรังสีออกมา 3 แบบคือ

- สลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคอัลฟา
- - สลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคเบตา
- สลายตัวโดยการปลดปล่อยรังสีแกมมา

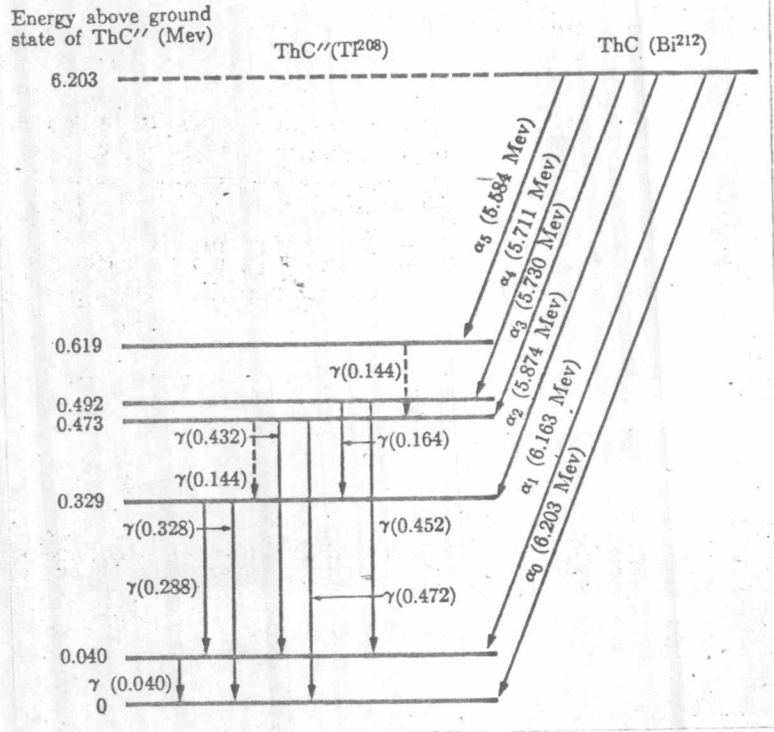
2.1 การสลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคอัลฟา

การสลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคอัลฟามักจะพบในธาตุที่มีเลขอะตอมมากกว่า 82 สเปกตรัมของอนุภาคอัลฟาประกอบด้วยอนุกรมของอัลฟาไลน์ (α -line) ที่มีพลังงานต่าง ๆ กัน ซึ่งขึ้นอยู่กับ การสลายตัวจากนิวเคลียสแม่ (parent nucleus) ไปยังระดับพลังงานต่าง ๆ ของนิวเคลียสลูก (daughter nucleus) ระดับที่อยู่ในสภาวะเอกไซเตด (excited state) ของนิวเคลียสลูก จะกลับสู่สภาวะปกติ (ground state) โดยการปล่อยรังสีแกมมาพลังงานต่าง ๆ กัน

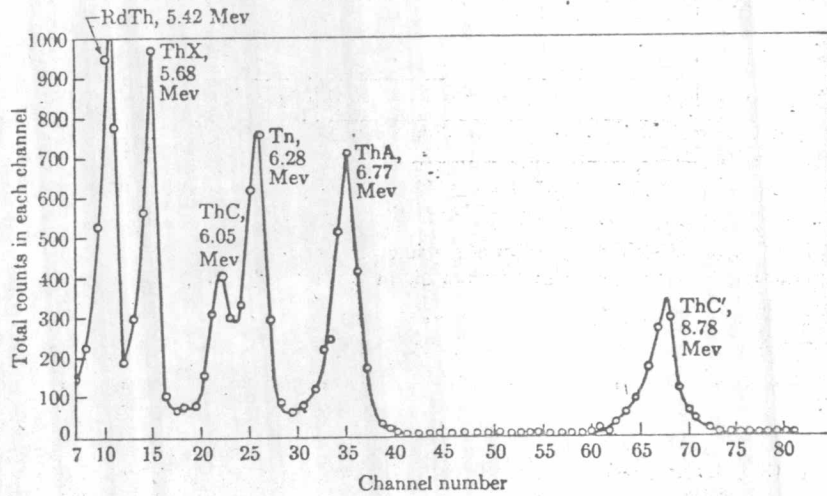
2.2 การสลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคเบตา

2.2.1 แบบของการสลายตัว

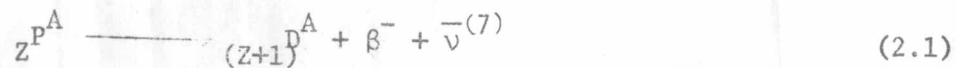
2.2.1.1 การสลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคเบตาลบ การสลายตัวแบบนี้จะพบในกลุ่มนิวไคลด์ที่มีนิวตรอนมากเกินไป (neutron excess) การสลายตัวแสดงได้ดังสมการ

รูป 2.1⁽⁶⁾ ผังการสลายตัว (Decay scheme) ของ ThC (Bi²¹²)

รูป 2.2⁽⁶⁾ อัลฟาไลน์ จาก RdTh (Th²²⁸), ThX(Ra²²⁴), ThC (Bi²¹²), Th(Rn²²⁰), ThA(Po²¹⁶) และ ThC'(Po²¹²)

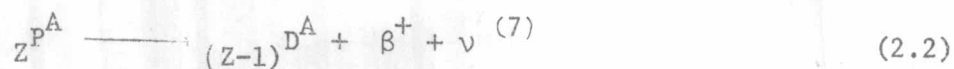
เมื่อ $Z^P A$ หมายถึง นิวเคลียสแม่

$(Z+1)^D A$ หมายถึง นิวเคลียสลูก

β^- หมายถึง อนุภาคเบตาลบ

$\bar{\nu}$ หมายถึง อนุภาคแอนตินิวตริโน (antineutrino)

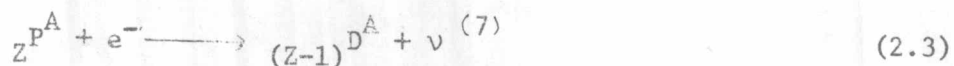
2.2.1.2 การสลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคเบตาบวก มักจะพบในกลุ่มนิวไคลด์ที่มีนิวตรอนน้อยเกินไป (neutron deficient) การสลายตัวแสดงได้ดังสมการ

เมื่อ β^+ หมายถึง อนุภาคเบตาบวก

ν หมายถึง อนุภาคนิวตริโน (neutrino)

2.2.1.3 การสลายตัวแบบออร์บิทัลอิเล็กตรอนแคปเจอร์ (orbital electron capture) นิวไคลด์ที่สลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคเบตาบวก จะสามารถสลายตัวแบบออร์บิทัลอิเล็กตรอนแคปเจอร์ได้ด้วย การสลายตัวจะเป็นดังสมการ

เมื่อ e^- เป็นอิเล็กตรอนในอะตอม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเค-อิเล็กตรอน

2.2.2 การสลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคเบตา ตามทฤษฎีของเฟอร์มี

2.2.2.1 สเปกตรัมของอนุภาคเบตาตามทฤษฎีของเฟอร์มี^{(5),(7)-(10)} แทน

ได้ด้วยสมการ

$$P(\eta) d\eta = A_0 \eta^2 F(Z, \eta) (W_0 - W)^2 S_n(W) d\eta \quad (2.4A)$$

$$P(W) dW = A_0 \eta W F(Z, W) (W_0 - W)^2 S_n(W) dW \quad (2.4B)$$

เมื่อ $P(\eta)$, $P(W)$ = โอกาสที่อิเล็กตรอนที่มีโมเมนตัม ระหว่าง η และ $\eta + d\eta$ หรือมีพลังงานรวมระหว่าง W และ $W + dW$ ปลดปล่อยออกมาจากนิวเคลียสต่อหน่วยเวลา

$$A_0 = \text{amplitude factor} \\ = \frac{m_0^5 c^4 g^2}{2\pi^3 \hbar^7} |\psi_e(0)|^2 |\psi_v(0)|^2 |M_{if}|^2 \quad (2.5)$$

g = ค่าคงตัวเฟอร์มี

$|\psi_e(0)|^2$, $|\psi_v(0)|^2$ = โอกาสที่จะพบอิเล็กตรอนและนิวตริโนในนิวเคลียส

M_{if} = แมทริกซ์อีเลเมนต์ (matrix element) ที่แสดงลักษณะสมบัติในการเปลี่ยนสภาวะทางนิวเคลียร์ของนิวเคลียส

$|M_{if}|^2$ = ปริมาณที่เชื่อมกันระหว่าง wave function ของสภาวะเริ่มต้น และสภาวะสุดท้ายของนิวเคลียส

η = โมเมนตัมของอนุภาค เบตาในหน่วย $m_0 c$

W_0 = พลังงานรวมสูงสุดของอนุภาค เบตาในหน่วย $m_0 c^2$

W = พลังงานรวมของอนุภาค เบตาในหน่วย $m_0 c^2$
 $= (\eta^2 + 1)^{\frac{1}{2}}$

โดยที่ $1 \leq W \leq W_0$

$F(Z, \eta)$, $F(Z, W)$ = Coulomb correction factor

Z = เลขอะตอมของนิวเคลียสลูก

$S_n(W)$ = shape factor

2.2.2.2 Fermi distribution function

จากสมการ 2.4A และ 2.4B เทอม $\eta^2 F(Z, \eta)$ และ $\eta WF(Z, W)$ เรียกว่า Fermi distribution function หรือ transition probability function

$$\text{ให้ } \eta^2 F(Z, \eta) = f(Z, \eta) \phi(Z) \quad (11) \quad (2.6)$$

ค่า $f(Z, \eta)$ และ $\phi(Z)$ อ่านได้จาก Tables for the Analysis of Beta Spectra ⁽¹¹⁾

$$\text{และ } \eta WF(Z, \eta) = W^2 G(Z, W) \quad (12) \quad (2.7)$$

$$\text{เมื่อ } G(Z, W) = \frac{\eta}{W} F(Z, W)$$

ค่า $G(Z, W)$ อ่านได้จาก Tables of Fermi Functions ⁽¹²⁾

2.2.2.3 comparative half life

สเปกตรัมของอนุภาคเบตาตามทฤษฎีเฟอร์มิ จากสมการ 2.4 จะเป็น

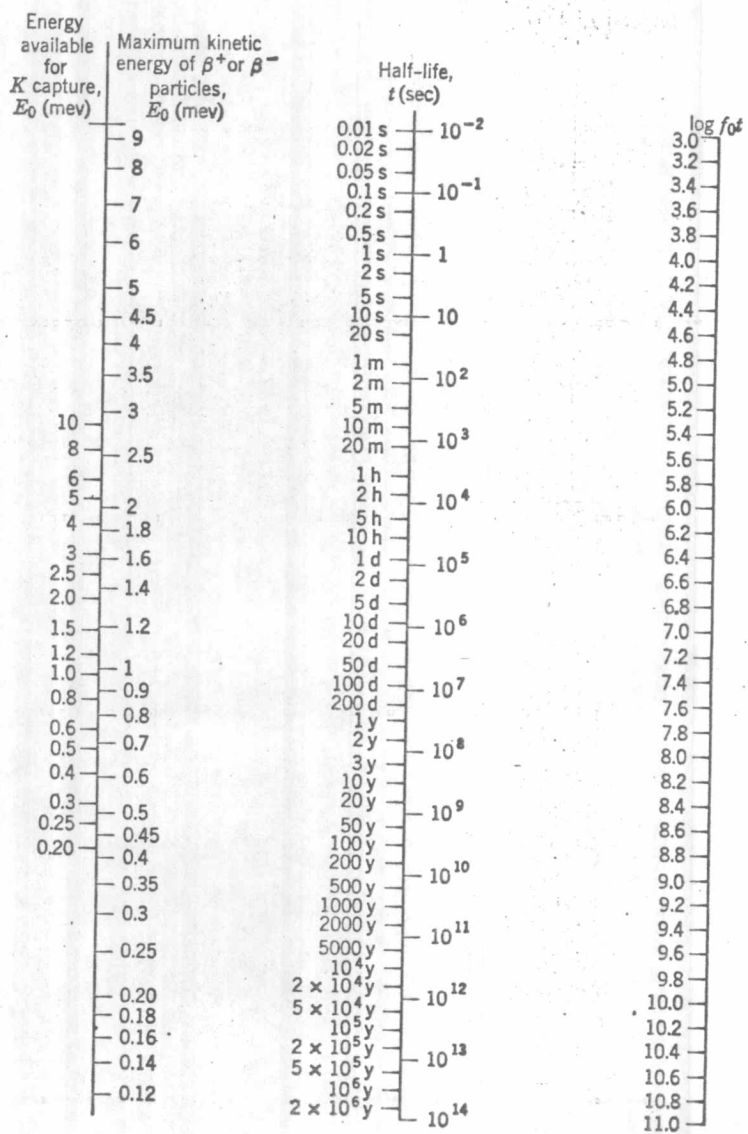
$$\begin{aligned} P(W) dW &= A_0 \eta WF(Z, W) (W_0 - W)^2 S_n(W) dW \\ &= A_0 (W^2 - 1)^{\frac{1}{2}} W (W_0 - W)^2 F(Z, W) S_n(W) dW \end{aligned}$$

ดังนั้น โอกาสที่อนุภาคเบตาจะถูกปลดปล่อยออกมาต่อหน่วยเวลาจะเป็น

$$\begin{aligned} \lambda &= \int_1^{W_0} P(W) dW \\ &= A_0 \int_1^{W_0} (W^2 - 1)^{\frac{1}{2}} W (W_0 - W)^2 F(Z, W) S_n(W) dW \quad (2.8) \end{aligned}$$

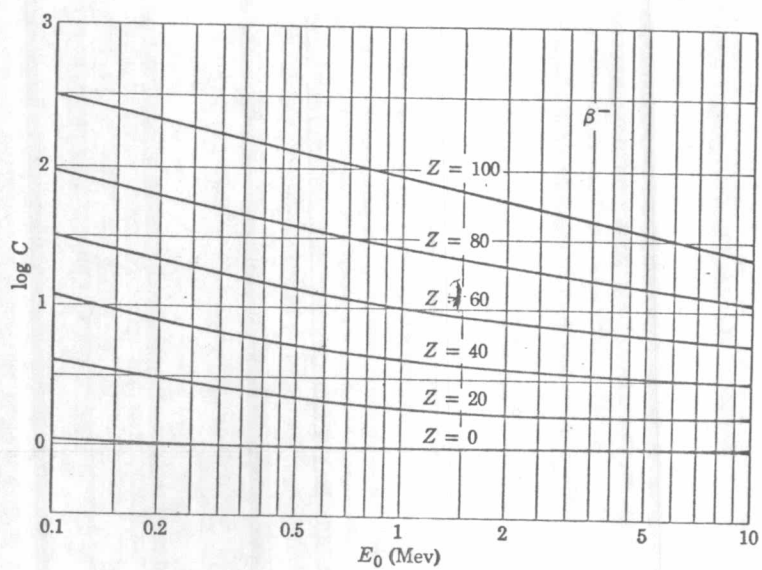
$$\text{ถ้าให้ } f = \int_1^{W_0} (W^2 - 1)^{\frac{1}{2}} W (W_0 - W)^2 F(Z, W) S_n(W) dW \quad (2.9)$$

$$\text{จะได้ } \lambda = \frac{\ln 2}{t_{\frac{1}{2}}} = A_0 f \quad (2.10)$$

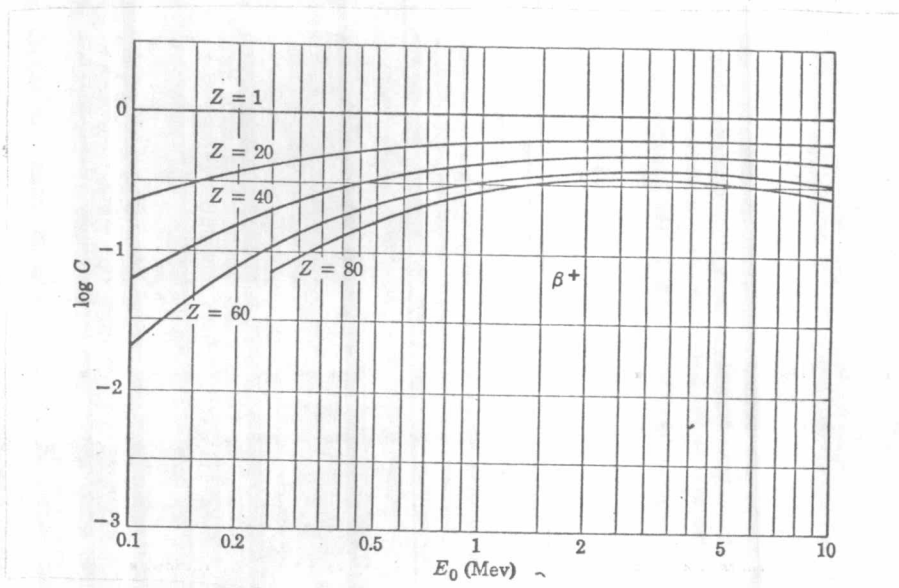

(a)

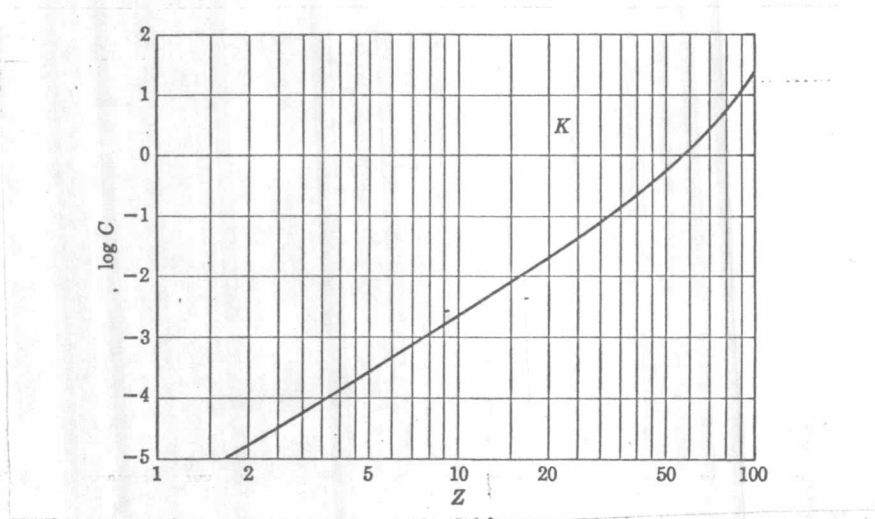
2.3a

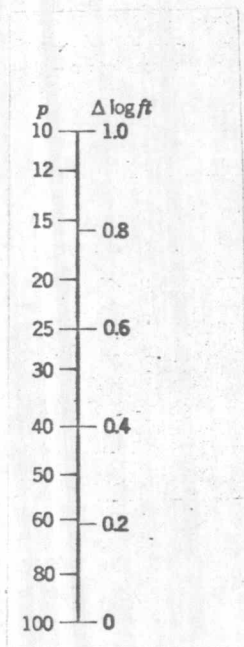
2.3b

2.3c

2.3d

2.3e

รูป 2.3 (7),(9),(13) Nomograph และ graphs สำหรับหาค่า $\log ft$

ผลคูณระหว่าง f และ $t^{1/2}$ เรียก comparative half life มักจะเขียนแทนด้วย ft

ในกรณี allowed β - transition แทน f ด้วย f_0 , $S_{\beta}(W) = 1$ และถ้าไม่คำนึงถึงผลจาก Coulomb field จะได้ $F(Z, W) = 1$ จะได้ว่า

$$f_0 = (W_0^2 - 1)^{1/2} \left(\frac{W_0^4}{30} - \frac{3W_0}{20} - \frac{2}{15} \right) + \frac{W_0}{4} \ln [W_0 + (W_0^2 - 1)^{1/2}] \quad (2.11)$$

ค่า f_0 อ่านได้จาก nomograph และกราฟจากรูป 2.3

E_0 ในกรณี $\beta^{\pm}$ decay = พลังงานจลน์สูงสุดของอนุภาค $\beta^{\pm}$

E_0 ในกรณี เค-อีเลคตรอนแคปเจอร์

$$= E_0 \text{ ในกรณี } \beta^+ \text{ decay} + 1.02 \text{ MeV.}$$

Z = เลขอะตอมของนิวเคลียสแม่

t = total half life

p = เปอร์เซ็นต์ branching decay ของส่วนที่กล่าวถึง

พิจารณาในกรณีที่ไม่มี branching decay $p = 100$

วิธีใช้ nomograph

1. จากรูป 2.3a อ่านค่า E_0 และ t ลากเส้นตรงผ่าน E_0 และ t ไปยังคอลัมน์ $\log f_0 t$ อ่านค่า $\log f_0 t$

2. อ่านค่า $\log C$ สำหรับ β^- , β^+ หรือเค-อีเลคตรอนแคปเจอร์ จากรูป 2.3b, 2.3c หรือ 2.3d ตามลำดับ

3. อ่านค่า $\Delta \log ft$ จากรูป 2.3e

$$4. \log ft = \log f_0 t + \log C + \Delta \log ft$$

ค่า $\log ft$ ที่หาได้ด้วยวิธีนี้จะมีความถูกต้อง (accuracy) $\pm 10\%$ ของค่าจริง ในกรณี $\beta^{\pm}$ และ $\pm 20\%$ ในกรณี เค-อีเลคตรอนแคปเจอร์

นอกจากนี้มีค่า $\log ft$ อาจหาได้จาก $\log f + \log t$ โดยค่า $\log f$ อ่านได้จากกราฟในรูป 2.4

ในกรณี unique forbidden transition comparative half life เป็น $f_n t$ โดยที่

$$f_n = \int_1^{W_0} S_n(W) F(Z,W) W(W^2-1)^{\frac{1}{2}} (W_0-W)^2 dW \quad (2.12)$$

ค่า $S_n(W)$ สำหรับ unique forbidden transition อ่านได้จากตารางที่

2.5

ค่า f_n อาจหาได้โดยประมาณจาก

$$f_n = \bar{C}_n f_o^{(7), (15)} \quad (2.13)$$

ค่า f_o อ่านได้จากกราฟในรูปที่ 2.4

สำหรับ first forbidden

$$12\bar{C}_1(W_0) = \frac{6}{10} (W_0^2 - 1) - \frac{1}{5}(W_0 - 1) \quad (2.14)$$

สำหรับ second forbidden หาได้จาก

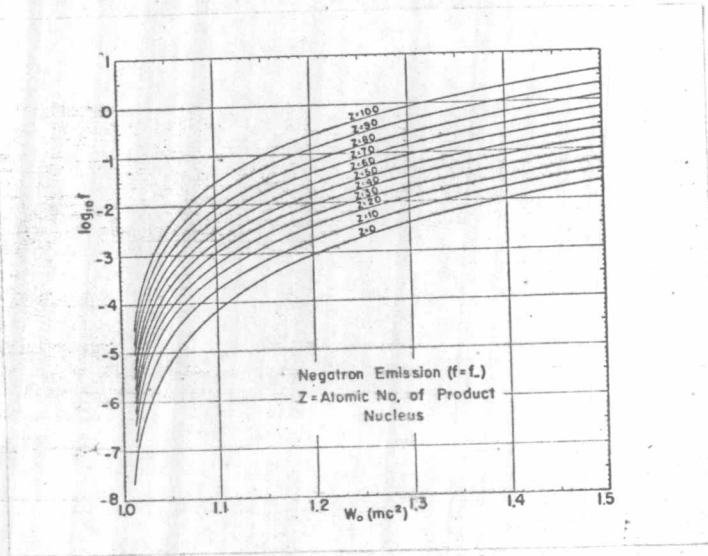
$$5 \times 6^3 \bar{C}_2(W_0) = \frac{3}{7}(W_0^2 - 1) - \frac{26}{105} (W_0^2 - 1)(W_0 - 1) - \frac{2}{105} (W_0 - 1)^2 \quad (2.15)$$

และสำหรับ third forbidden transition หาได้จาก

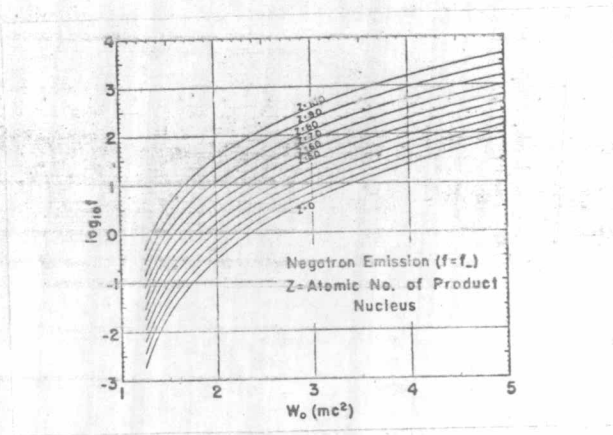
$$\begin{aligned} 70 \times 72^2 \bar{C}_3(W_0) &= \frac{1}{3}(W_0^2 - 1)^3 - \frac{9}{35} (W_0^2 - 1)^2 (W_0 - 1) \\ &\quad - \frac{2}{35} (W_0^2 - 1)(W_0 - 1)^2 + \frac{8}{105} (W_0 - 1)^3 \end{aligned} \quad (2.16)$$

แต่ค่า f_1 จะหาจากสมการต่อไปนี้ได้ถูกต้องกว่า⁽⁷⁾⁽⁸⁾⁽¹⁵⁾

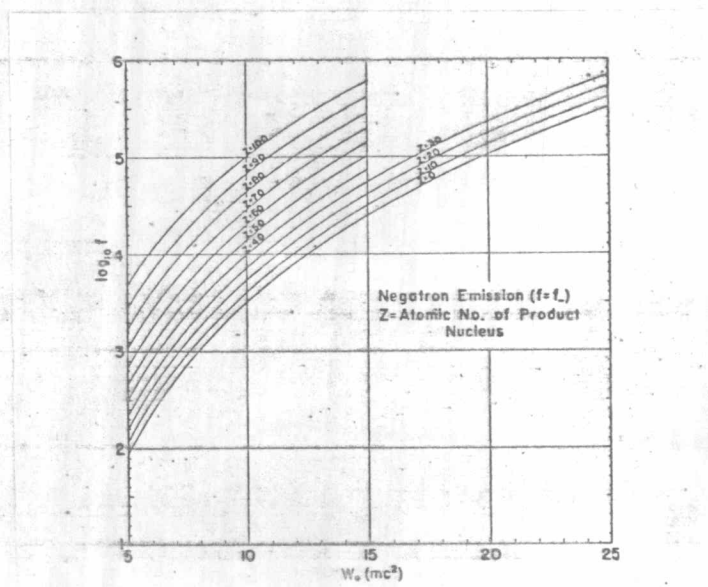
$$f_1 = f_o [a(Z)(W_0^2 - 1) + b(Z)(W_0 - 1)] \quad (2.17)$$

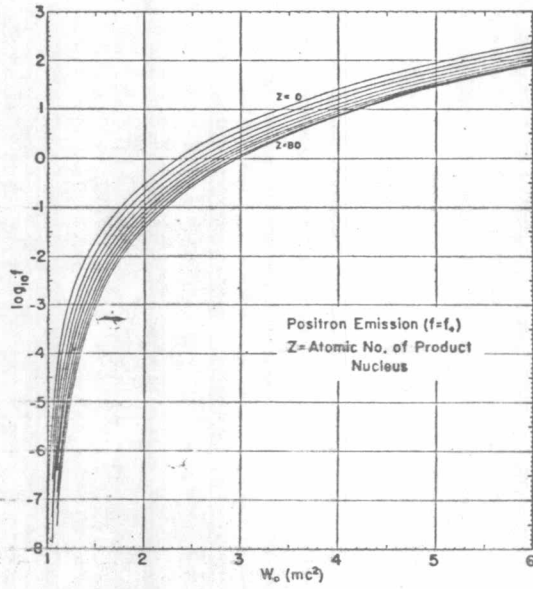
2.4a

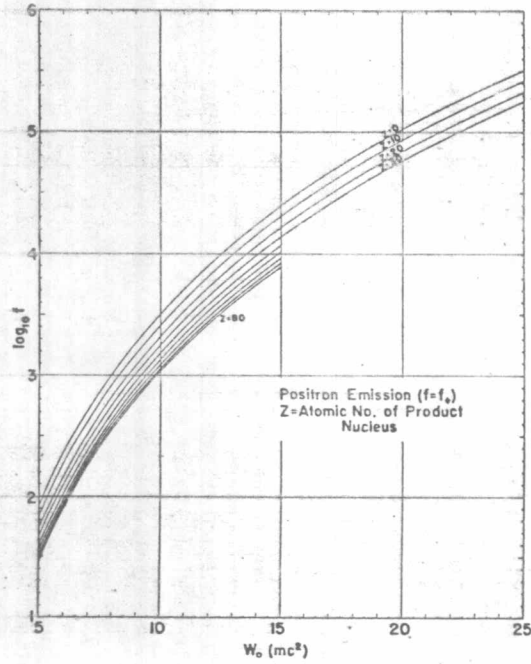
2.4b

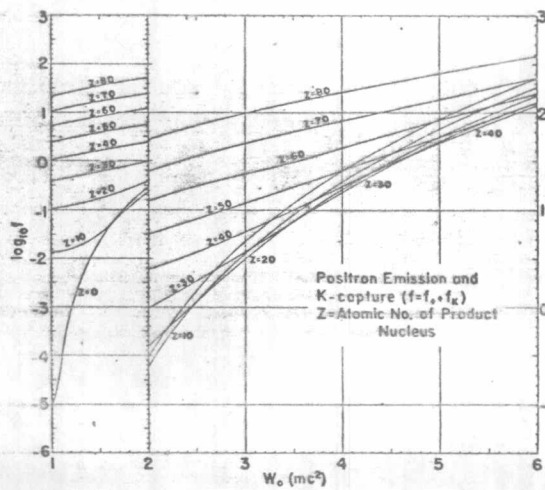
2.4c

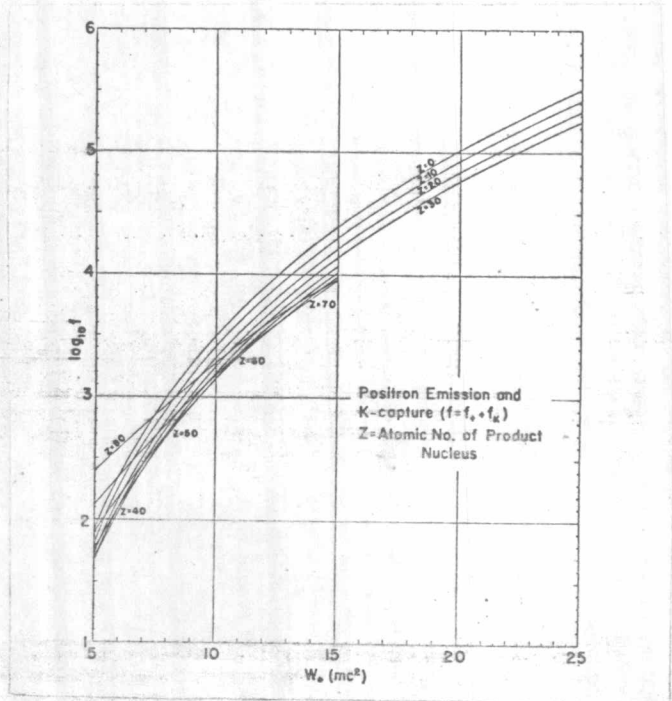
2.4d

2.4e

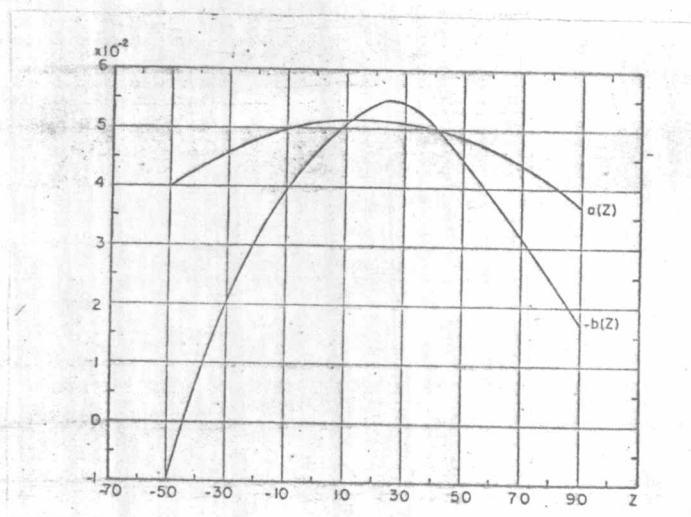

2.4f

2.4g

รูป 2.4⁽¹⁴⁾ (a) (b) (c) เป็นค่า $\log f$ สำหรับการปลดปล่อยอนุภาค β^-
 (d) และ (e) เป็นค่า $\log f$ สำหรับการปลดปล่อยอนุภาค β^+
 (f) และ (g) เป็นค่า $\log f$ สำหรับ เค-อีเลคตรอนแคปเจอร์
 + การปลดปล่อยอนุภาค β^+

รูป 2.5⁽¹⁵⁾ ค่า $a(Z)$ และ $-b(Z)$ เป็นฟังก์ชันของ Z เมื่อ

$$f_1 = f_0 [a(Z)(W_0^2 - 1) + b(Z)(W_0 - 1)]$$

ค่า $a(Z)$ และ $b(Z)$ อ่านได้จากกราฟในรูป 2.5⁽¹⁵⁾

ค่า f_{0t} และ f_{nt} ของ β -emitter ประเภทต่าง ๆ อ่านได้จากตารางที่ 2.2-2.4

2.2.2.4 กฎการเลือก (selection rule) ในการสลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาคเบตา

ในการสลายตัวของสารกัมมันตรังสีโดยการปลดปล่อยอนุภาคเบตา สามารถจัดเป็นกลุ่มตามการเปลี่ยนแปลงสปินแองกูลาโมเมนตัม (spin angular momentum) และ parity ของ wave function ของสภาวะทางนิวเคลียร์ก่อนและหลังการสลายตัว^{(8),(9)} ซึ่งสามารถจัดแบ่งได้ดังตารางที่ 2.1-2.4

2.2.2.5 shape factor

shape factor ตามที่ปรากฏในสมการ 2.4 จะแตกต่างกันแล้วแต่ชนิดของ β -transition

ในกรณี allowed transition, กลุ่มที่มี statistical shape ของ first parity forbidden transition และ fourth parity forbidden transition ค่า $S_n(W) = 1$

สำหรับ unique forbidden transition ค่า shape factor จะแตกต่างกันตาม order ของ forbiddenness ดังในตารางที่ 2.5

ในกรณี second parity forbidden shape factor อาจอยู่ในรูป

$$S_2 = p^2 + Aq^2 \quad (7) \quad (2.18)$$

หรือ
$$S_2 = q^2 + Bp^2 \quad (17) \quad (2.19)$$

ค่า A และ B จะแตกต่างกันแล้วแต่ต้นกำเนิดรังสีเบตาแต่ละตัว นอกจาก shape factor ในรูปดังกล่าวแล้ว อาจอยู่ในรูปของ

$$S_n(W) = 1 + aW + b/W + cW^2 \quad (18) \quad (2.20)$$

ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับแบบของการสลายตัว ค่าสัมประสิทธิ์ a , b และ c จะแตกต่างกันแล้วแต่ต้นกำเนิดรังสีเบตา

ตารางที่ 2.1⁽⁷⁾Selection rule in β -decay

Type of transition	Spin change ΔI ($\hbar$)	Parity change
allowed	0, ± 1	no
forbidden		
first parity forbidden	± 1	yes
unique first forbidden	± 2	yes
second parity forbidden	± 2	no
unique second forbidden	± 3	no
third parity forbidden	± 3	yes
unique third forbidden	± 4	yes
fourth parity forbidden	± 4	no

ตารางที่ 2.2 (5),(7),(9),(16)

การจัดประเภทของ β -transition

Type of transition	Selection rule ΔI , Parity change	$\log f_o t$	$\log f_n t$	$\log$ $(W_o^2 - 1) \Delta I ^{-1} f_t$	example
<u>Allowed</u>					
allowed favored (super allowed)	0, ± 1 , no	3.5 ± 0.2			ดูตารางที่ 2.3
allowed unfavored	0, ± 1 , no	5.7 ± 1.1			S ³⁵ , Zn ⁶⁹ , C ¹⁴ , P ³² , Co ⁶⁰
<u>Forbidden</u>					
first forbidden	0, ± 1 , yes	7.5 ± 1.5			กลุ่มที่มี Statistical shape Ag ¹¹¹ , Ce ¹⁴³ , Rb ⁸⁶ , Sb ¹²² , Ba ¹³⁹ , Pr ¹⁴³ , Pm ¹⁴⁷ , Tm ¹⁷⁰ , Re ¹⁸⁶ , Au ¹⁹⁸ , Ce ¹⁴¹ , Pr ¹⁴⁴
unique first forbidden'	± 2 , yes		8.5 ± 0.7	~ 10	กลุ่มที่มี shape เป็นอย่างอื่นได้แก่ Sb ¹²⁴ , Bi ²¹⁰ ดูตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

Type of transition	Selection rule ΔI , Parity change	$\log f_o t$	$\log f_n t$	$\log (W_o^2 - 1) \Delta I ^{-1} ft$	example
second forbidden	± 2 , no	12.1 ± 1.0			Cl^{36} , Sc^{46} , Fe^{59} , Co^{60} , Tc^{99} , I^{129} , Cs^{135} , Cs^{137}
unique second forbidden	± 3 , no		11.7 ± 0.9	~ 15	ดูตารางที่ 2.4
third forbidden	± 3 , yes	18.2 ± 0.6			Rb^{87} , Au^{198}
unique third forbidden	± 4 , yes		15.2	~ 21	ดูตารางที่ 2.4
fourth forbidden	4, no	22.7			In^{115}

ตารางที่ 2.3⁽⁷⁾

ต้นกำเนิดรังสีเบตา ในกลุ่ม Superalloyed transitions

Nuclides	Spin	$t_{1/2}$ (sec)	E_{max} (kev)	ft (sec)
${}^0_1\text{N}^1 \rightarrow {}^1_1\text{H}^1$	$\frac{1}{2}$	11.7 ± 0.3 min	782 ± 1	1187 ± 35
${}^1_1\text{H}^2 \rightarrow {}^2_2\text{He}^3$	$\frac{1}{2}$	3.870×10^8	18.65 ± 0.2	1132 ± 40
${}^4_2\text{Be}^7 \rightarrow {}^3_3\text{Li}^7$	$\frac{3}{2}$	53.38 ± 0.13 days	863 ± 2 (87.7%)	2300 ± 78
$\rightarrow {}^3_3\text{Li}^7$	$\frac{3}{2} \rightarrow \frac{1}{2}$		386 ± 2 (12.3%)	3600 ± 122
${}^6_6\text{C}^{11} \rightarrow {}^5_5\text{B}^{11}$	$\frac{3}{2}$	1224 ± 6	968 ± 8	4030 ± 150
${}^7_7\text{N}^{13} \rightarrow {}^6_6\text{C}^{13}$	$\frac{1}{2}$	603 ± 2	1202 ± 5	4700 ± 80
${}^8_8\text{O}^{15} \rightarrow {}^7_7\text{N}^{15}$	$\frac{1}{2}$	124.0 ± 0.5	1739 ± 2	4475 ± 30
${}^9_9\text{F}^{17} \rightarrow {}^8_8\text{O}^{17}$	$\frac{3}{2}$	66.0 ± 0.5	1748 ± 6	2380 ± 40
${}^{10}_{10}\text{Ne}^{19} \rightarrow {}^9_9\text{F}^{19}$	$\frac{1}{2}$	19.5 ± 1.0	2240 ± 10	1900 ± 100
${}^{11}_{11}\text{Na}^{21} \rightarrow {}^{10}_{10}\text{Ne}^{21}$	$(\frac{3}{2})$	22.8 ± 0.22	2508 ± 17	3500 ± 250
${}^{12}_{12}\text{Mg}^{23} \rightarrow {}^{11}_{11}\text{Na}^{23}$	$\frac{3}{2}$	12.04 ± 0.09	3056 ± 15	4480 ± 200
${}^{13}_{13}\text{Al}^{25} \rightarrow {}^{12}_{12}\text{Mg}^{25}$	$\frac{3}{2}$	7.23 ± 0.03	3239 ± 6	4280 ± 350
${}^{14}_{14}\text{Si}^{27} \rightarrow {}^{13}_{13}\text{Al}^{27}$	$\frac{3}{2}$	4.19 ± 0.05	3793 ± 8	4500 ± 100
${}^{15}_{15}\text{P}^{29} \rightarrow {}^{14}_{14}\text{Si}^{29}$	$(\frac{1}{2})$	4.23 ± 0.05	3926 ± 9	4740 ± 200
${}^{16}_{16}\text{S}^{31} \rightarrow {}^{15}_{15}\text{P}^{31}$	$\frac{3}{2}$	2.61 ± 0.03	4428 ± 17	4820 ± 250
${}^{17}_{17}\text{Cl}^{33} \rightarrow {}^{16}_{16}\text{S}^{33}$	$\frac{3}{2}$	2.53 ± 0.04	4553 ± 12	6000 ± 500
${}^{18}_{18}\text{Ar}^{35} \rightarrow {}^{17}_{17}\text{Cl}^{35}$	$\frac{3}{2}$	1.804 ± 0.012	4948 ± 30	5680 ± 400
${}^{19}_{19}\text{K}^{37} \rightarrow {}^{18}_{18}\text{Ar}^{37}$	$\frac{3}{2}$	1.23 ± 0.02	5128 ± 30	4250 ± 500
${}^{20}_{20}\text{Ca}^{39} \rightarrow {}^{19}_{19}\text{K}^{39}$	$\frac{3}{2}$	0.877 ± 0.006	5468 ± 40	4150 ± 300
${}^{21}_{21}\text{Sc}^{41} \rightarrow {}^{20}_{20}\text{Ca}^{41}$	$\frac{7}{2}$	0.87 ± 0.05	4940 ± 50	2560 ± 160
${}^2_2\text{He}^6 \rightarrow {}^3_3\text{Li}^6$	$0 \rightarrow 1$	0.813 ± 0.007	3500 ± 20	808 ± 32
${}^6_6\text{C}^{10} \rightarrow {}^5_5\text{B}^{10*}$	$0 \rightarrow 1$	19.1 ± 0.8	2100 ± 100	1700 ± 150
${}^6_6\text{C}^{10} \rightarrow {}^5_5\text{B}^{10**}$	$0 \rightarrow 0$	1160 ± 150	1080 ± 100	5900 ± 2700
${}^8_8\text{O}^{14} \rightarrow {}^7_7\text{N}^{14}$	$0 \rightarrow 0$	71.36 ± 0.09	1812.6 ± 1.4	3066 ± 10
${}^9_9\text{F}^{18} \rightarrow {}^8_8\text{O}^{18}$	$1 \rightarrow 0$	6660 ± 60	649 ± 9	4169 ± 158
${}^{10}_{10}\text{Ne}^{18} \rightarrow {}^9_9\text{F}^{18}$	$0 \rightarrow 1$	1.6 ± 0.2	3200 ± 200	794.4 ± 1.6
${}^{13}_{13}\text{Al}^{26*} \rightarrow {}^{12}_{12}\text{Mg}^{26}$	$0 \rightarrow 0$	6.374 ± 0.016	3208.0 ± 2.3	3015 ± 12
${}^{17}_{17}\text{Cl}^{34} \rightarrow {}^{16}_{16}\text{S}^{34}$	$0 \rightarrow 0$	1.565 ± 0.007	4460 ± 4.5	3055 ± 20
${}^{19}_{19}\text{K}^{38} \rightarrow {}^{18}_{18}\text{Ar}^{38}$	$0 \rightarrow 0$	0.946 ± 0.005	5030 ± 14	3140 ± 400
${}^{21}_{21}\text{Sc}^{42} \rightarrow {}^{20}_{20}\text{Ca}^{42}$	$0 \rightarrow 0$	0.6830 ± 0.0015	5409.0 ± 2.3	3077 ± 9
${}^{23}_{23}\text{V}^{46} \rightarrow {}^{22}_{22}\text{Ti}^{46}$	$0 \rightarrow 0$	0.4259 ± 0.0008	6032.1 ± 2.2	3088 ± 8
${}^{25}_{25}\text{Mn}^{50} \rightarrow {}^{24}_{24}\text{Cr}^{50}$	$0 \rightarrow 0$	0.2857 ± 0.0006	6609.0 ± 2.6	3082 ± 9
${}^{27}_{27}\text{Co}^{54} \rightarrow {}^{26}_{26}\text{Fe}^{54}$	$0 \rightarrow 0$	0.1937 ± 0.0010	7229 ± 5	2966 ± 18

ตารางที่ 2.4⁽⁸⁾

ต้นกำเนิดรังสีเบตา ในกลุ่ม Unique forbidden transitions

First forbidden unique transitions

Odd A	W_0 (mc ²)	$t_{1/2}$	$\log f_{01}$	$\log f_{n1}$
A ³⁹	2.11	265 y	9.85	9.03
A ⁴¹	5.89	109 m (1%)	8.47	8.67
Kr ⁸⁵	2.36	9.4 y (99%)	9.09	8.30
Sr ⁸⁹	3.93	54 d	8.57	8.34
Sr ⁹¹	6.22	9.7 h (26%)	7.91	8.16
Y ⁹¹	4.02	61 d	8.52	8.37
Sn ^{123m}	3.78	136 d	8.88	8.60
Sn ^{125m}	5.57	9.4 d (95%)	8.86	8.96
Cs ¹³⁷	2.02	33 y (92%)	9.41	8.55

Even A	W_0 (mc ²)	$t_{1/2}$	$\log f_{01}$	$\log f_{n1}$
Cl ³⁸	10.43	37.3 m (53%)	7.44	8.15
K ⁴²	8.02	12.44h (80%)	8.02	8.49
As ⁷²	7.54	26 h (19%)	8.21	8.63
As ⁷⁴ (β^-)	3.66	17.5 d (27%)	8.29	8.04
As ⁷⁴ (β^+)	3.99	17.5 d (5%)	8.44	8.28
As ⁷⁶	6.95	26.8 h (60%)	8.20	8.56
Rb ⁸⁴	4.19	34.0 d (7%)	8.64	8.56
Rb ⁸⁶	4.57	19.5 d (80%)	8.51	8.43
Rb ⁸⁸	11.37	17.8 m (78%)	7.25	8.04
Sr ⁹⁰	2.04	19.9 y	9.06	8.29
Y ⁹⁰	5.40	61 h	8.03	8.11
Y ⁹²	8.05	3.6 h	7.64	8.07
Sb ¹²²	4.795	2.8 d (25%)	8.28	8.30
I ¹²⁴	5.305	4.5 d (15%)	7.77	7.88
I ¹²⁶	3.482	13 d (27%)	8.58	8.22
Tl ²⁰⁴	2.51	3.5 y	9.60	8.85
Pt ²⁴²	5.21	19.2 h	7.39	7.42

Twice forbidden unique transitions

Be ¹⁰	2.10	2.5 × 10 ⁶ y	14.50	12.08
Na ²²	4.7	2.6 y (0.06%)	12.7	11.9

Third forbidden unique transition

K ⁴⁰	3.64	1.3 × 10 ⁹ y	18.46	15.60
-----------------	------	-------------------------	-------	-------

ตารางที่ 2.5^{(7),(8)}

Shape factor ของ unique forbidden transition

Type of unique transition	Shape factor
first forbidden	$p^2 + q^2$
second forbidden	$p^4 + \frac{10}{3} p^2 q^2 + q^4$
third forbidden	$p^6 + 7p^2 q^2 (p^2 + q^2) + q^6$

$p =$ โมเมนต์ของอนุภาคเบต้า

$q =$ โมเมนต์ของนิวตริโน

และ $p \sim (W^2 - 1)^{\frac{1}{2}}$

$q \sim (W_0 - W)$

Shape factor ของต้นกำเนิดรังสีเบตาแต่ละตัวอ่านได้จากตารางที่แนบมา¹⁸
รวบรวมไว้

2.2.2.6 Kurie plot

จากสมการ 2.4, 2.6 และ 2.7 ถ้าเราจัดรูปสมการเสียใหม่เป็นดังนี้

$$\left[\frac{P(\eta)}{S_n(W) f(Z, \eta)} \right]^{1/2} = [A_0 \phi(Z)]^{1/2} (W_0 - W) \tag{2.21A}$$

หรือ
$$\frac{1}{W} \left[\frac{P(W)}{S_n(W) G(Z, W)} \right]^{1/2} = [A_0]^{1/2} (W_0 - W) \tag{2.21B}$$

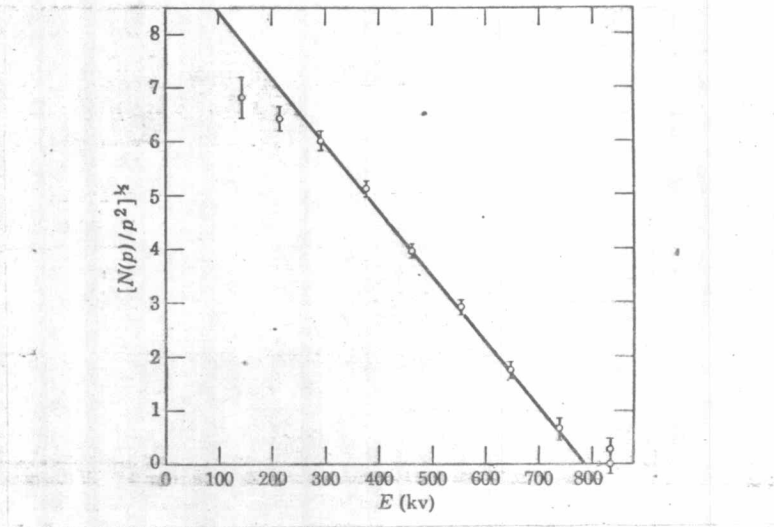
ถ้าเขียนกราฟระหว่าง $\left[\frac{P(\eta)}{S_n(W) f(Z, \eta)} \right]^{1/2}$ หรือ $\frac{1}{W} \left[\frac{P(W)}{S_n(W) G(Z, W)} \right]^{1/2}$

กับ W จะได้กราฟเส้นตรงตัดแกน W ที่ W_0 แต่ในทางปฏิบัติจะใช้ค่า $N(\eta)$ แทน $P(\eta)$ และ $N(W)$ แทน $P(W)$ เมื่อ $N(\eta)$ และ $N(W)$ เป็นจำนวนนับของอนุภาคเบตาที่มีโมเมนตัมระหว่าง η กับ $\eta + d\eta$ และจำนวนนับของอนุภาคเบตาที่มีพลังงานรวมระหว่าง W กับ $W + dW$ ตามลำดับ ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้จะสามารถทำให้หาพลังงานที่จุดตัด (end point energy) สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตาจากธาตุที่ต้องการได้ วิธีการเช่นนี้เรียกว่า Kurie plot หรือ Fermi-Kurie plot หรือ Fermi plot

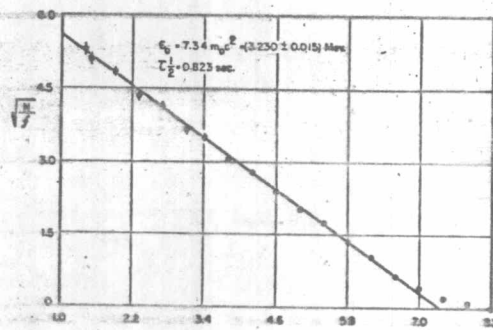
2.3 การสลายตัวโดยการปลดปล่อยรังสีแกมมา

2.3.1 แบบของการปล่อยรังสี

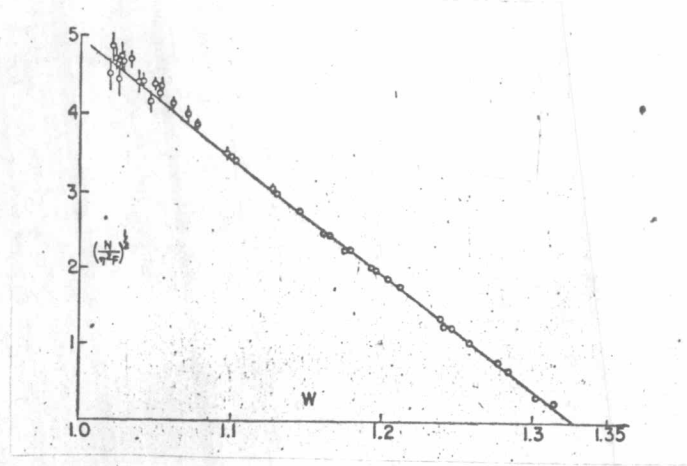
ภายหลังจากนิวเคลียสแม่สลายตัวโดยการปลดปล่อยอนุภาค α , β^+ , β^- หรือ สลายตัวแบบ เค-อีเลคตรอนแคปเจอร์แล้ว นิวเคลียสลูกส่วนหนึ่งจะอยู่ในสภาวะเอกไซเทต นิวเคลียสจะกลับสู่สภาวะปกติโดยการปลดปล่อยพลังงานส่วนเกินออกมาจำนวนหนึ่งซึ่งจะแตกต่างกันไป แล้วแต่ชนิดของนิวเคลียส การเปลี่ยนสภาวะทางนิวเคลียร์แบบนี้เรียกว่า Isomeric transition ซึ่งจะพบการเปลี่ยนสภาวะแบบนี้มีอยู่ 2 แบบ คือ

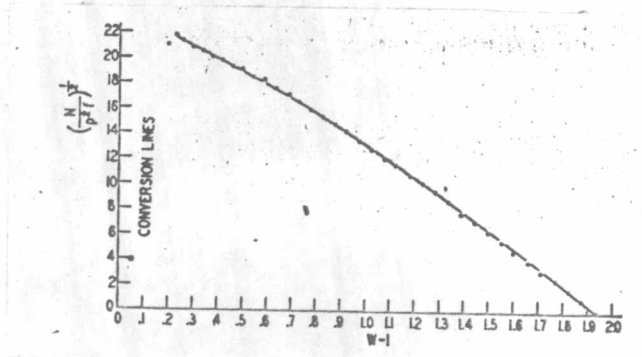
รูป 2.6⁹ Kurie plot สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตา จากนิวตรอนอิสระ (free neutron)

รูป 2.7⁽¹⁹⁾ Kurie plot สำหรับ Superallowed transition ของ He⁶

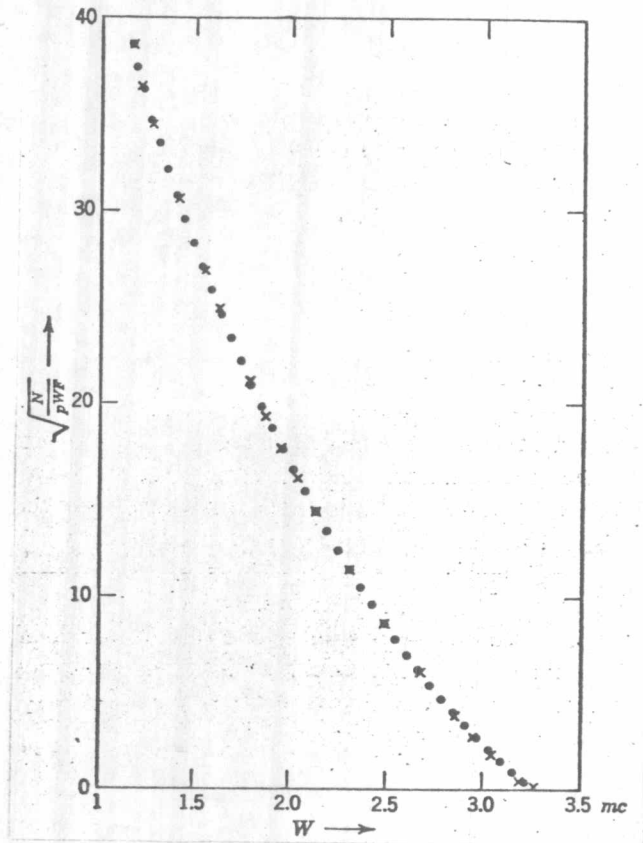

รูป 2.8⁽²⁰⁾ Kurie plot สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตา จาก S^{35}
(กลุ่ม allowed unfavored)

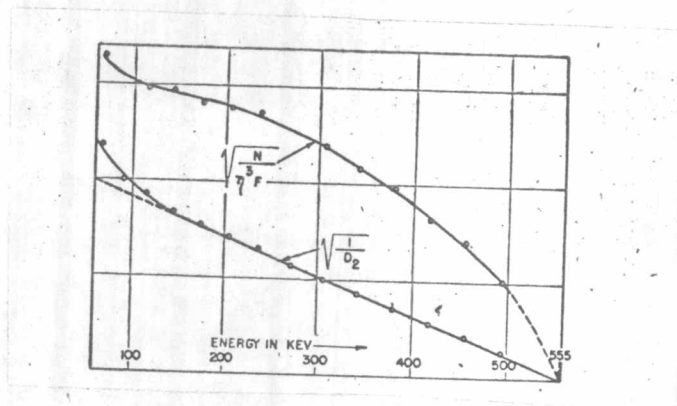

รูป 2.9⁽²¹⁾ Kurie plot สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตา จาก Tm^{170}
(กลุ่ม Statistical shape ของ first parity forbidden transition)

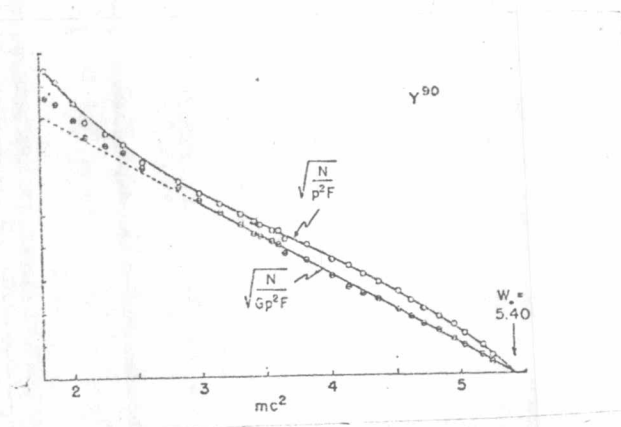
รูป 2.10⁽⁷⁾ Kurie plot สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตา จาก RaE (Bi^{210}) (กลุ่มที่มี shape ไม่นั่นอนของ first parity forbidden transition)

รูป 2.11⁽²³⁾ Kurie plot สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตา จาก Be^{10} (Unique second forbidden transition)

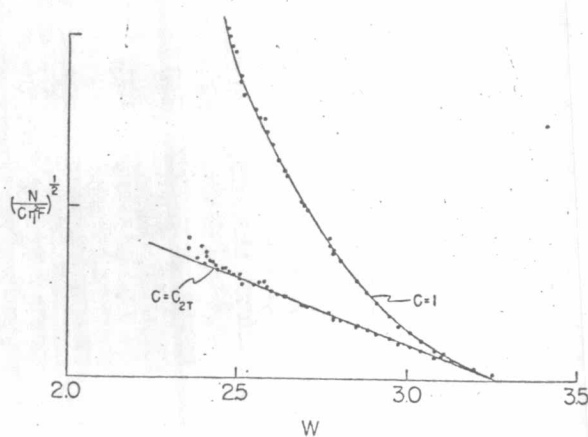
$$D_2 = S_2(W) = (W^2 - 1)^2 + \frac{10}{3}(W^2 - 1)(W_0 - W)^2 + (W_0 - W)^4$$

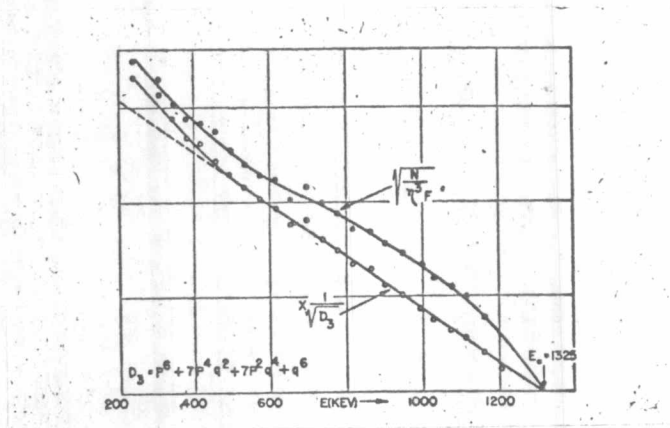
รูป 2.12⁽²²⁾ Kurie plot สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตา จาก Y^{90}
(Unique first forbidden transition)

$$G \approx (W^2 - 1) + (W_0 - W)^2$$

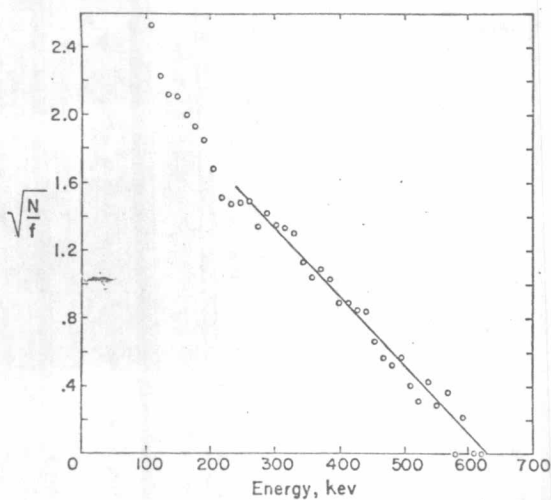
รูป 2.13⁽¹⁷⁾ Kurie plot สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตาที่มีพลังงานสูง
จาก Cs^{137} (Second parity forbidden transition)

$$C_{2T} \approx S_2(W) = (W_0 - W)^2 + 0.030(W^2 - 1)$$

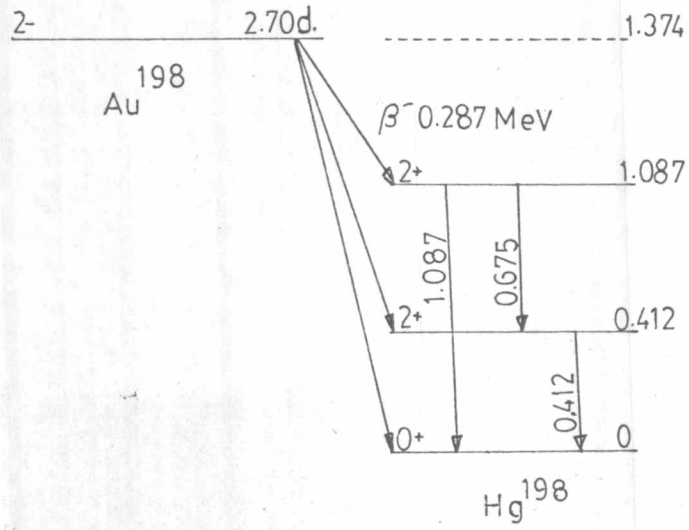

รูป 2.14⁽²³⁾ Kurie plot สำหรับสเปกตรัมของอนุภาคเบตา จาก K^{40}
(Unique third forbidden transition)

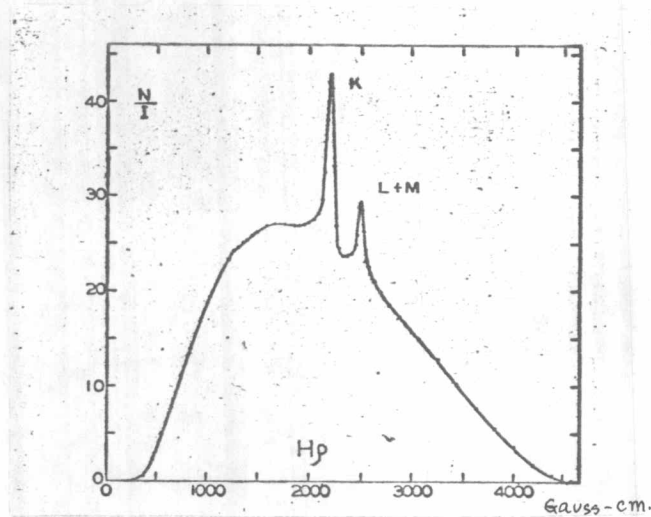
$$D_3 = S_3(W) ; p = (W^2 - 1)^{\frac{1}{2}} ; q = (W_0 - W)$$

รูป 2.15⁽²⁴⁾ Kurie plot สำหรับ fourth parity forbidden
transition จาก In^{115}

รูป 2.16⁽⁵⁾ รังสีแกมมาที่ปลดปล่อยจาก $\text{Hg}^{198\text{m}}$

รูป 2.17⁽²⁷⁾ สเปกตรัมของอนุภาคเบตาและคอนเวอชัน อิเล็กตรอนจาก Au^{198} วัดโดยใช้เครื่องแยกด้วยระบบแม่เหล็ก

2.3.1.1 ปลดปล่อยออกมาในรูปของโฟตอนที่มีพลังงานสูงคือรังสีแกมมา พลังงานของโฟตอนจะมีค่าเท่ากับผลต่างของระดับพลังงานที่เกิดการเปลี่ยนสภาวะ

2.3.1.2 สนามแม่เหล็กไฟฟ้าของนิวเคลียสที่อยู่ในสภาวะเอกไซเทต ถ่ายเทพลังงานและโมเมนตัมเชิงมุมให้กับอีเลคตรอนในอะตอม เมื่ออีเลคตรอนได้รับพลังงานและโมเมนตัมเชิงมุมแล้วจะหลุดออกไปจากอะตอม เรียกกระบวนการถ่ายเทพลังงานแบบนี้ว่าอินเทอนอลคอนเวชัน (internal conversion) อีเลคตรอนที่ได้รับพลังงานและโมเมนตัมเชิงมุมจากนิวเคลียสเรียกว่า คอนเวชันอีเลคตรอน พลังงานของคอนเวชันอีเลคตรอนหาได้จากสมการ

$$E_e = E_\gamma - E_b \quad (2.22)$$

เมื่อ E_e = พลังงานจลน์ของคอนเวชันอีเลคตรอน

E_γ = ค่าพลังงานที่ต่างกันระหว่างระดับพลังงาน 2 ระดับ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลง

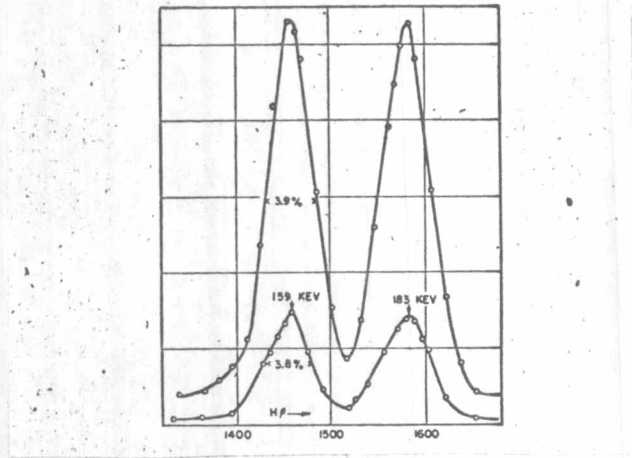
E_b = ค่าพลังงานยึดเหนี่ยวของอีเลคตรอนตัวที่หลุดออกไป

ค่า E_b ของอีเลคตรอนในอะตอมของธาตุต่าง ๆ ดูได้จาก Table of electron binding energy⁽²⁵⁾ และค่า E_e จะอ่านได้โดยตรงจาก Table of Isotopes⁽²⁶⁾

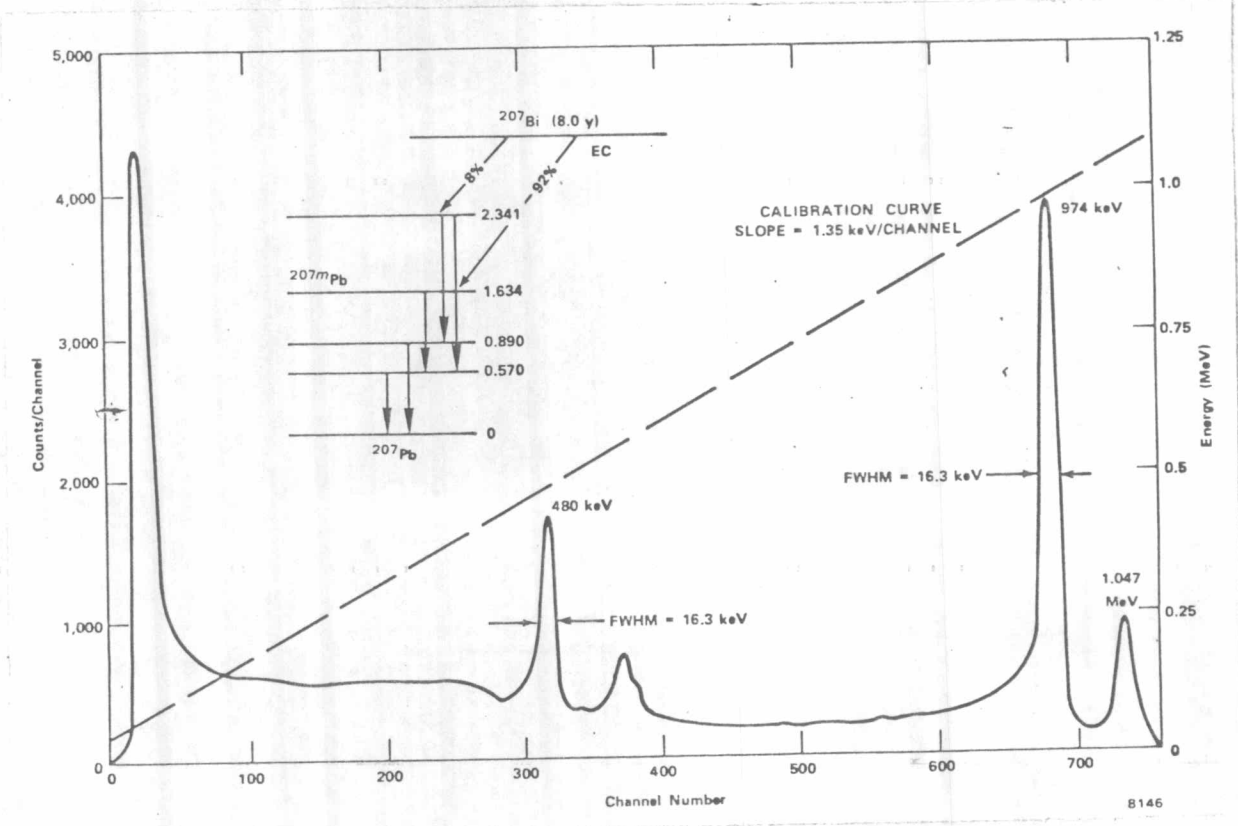
การถ่ายเทพลังงานจากนิวเคลียสที่อยู่ในสภาวะเอกไซเทตไม่ได้จำกัดอยู่ที่วิธีใดวิธีหนึ่ง แต่จะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันทั้ง 2 แบบ อัตราส่วนระหว่างจำนวนคอนเวชันอีเลคตรอน และจำนวนโฟตอนของรังสีแกมมาที่ปลดปล่อยออกมาในช่วงเวลาที่เท่ากันเรียกว่า คอนเวชันโคเอฟฟิเชียนท์ (conversion coefficient (α))

$$\alpha = \frac{\text{จำนวนคอนเวชันอีเลคตรอน}}{\text{จำนวนโฟตอนของรังสีแกมมา}} \quad (2.23)$$

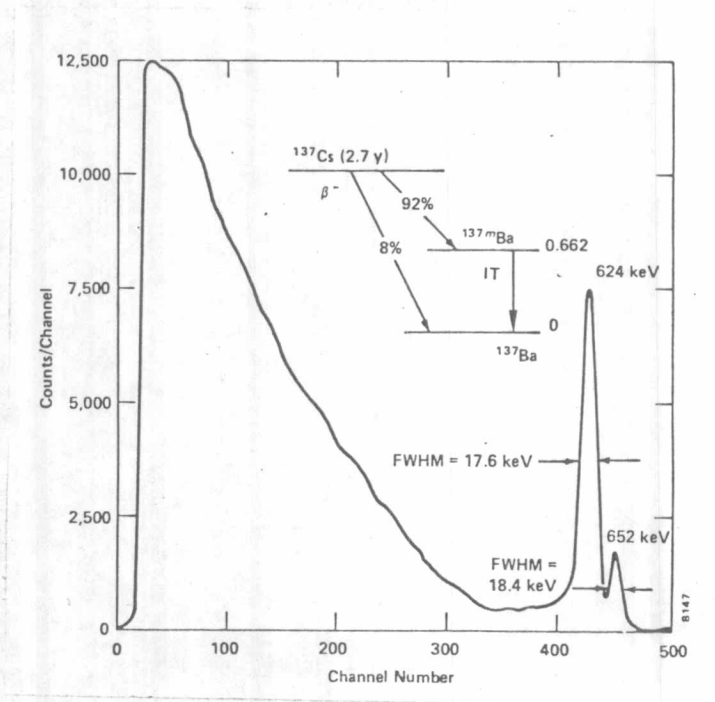
และคอนเวชันโคเอฟฟิเชียนท์ของอีเลคตรอนในชั้นเค (K-shell conversion coefficient) กำหนดจาก

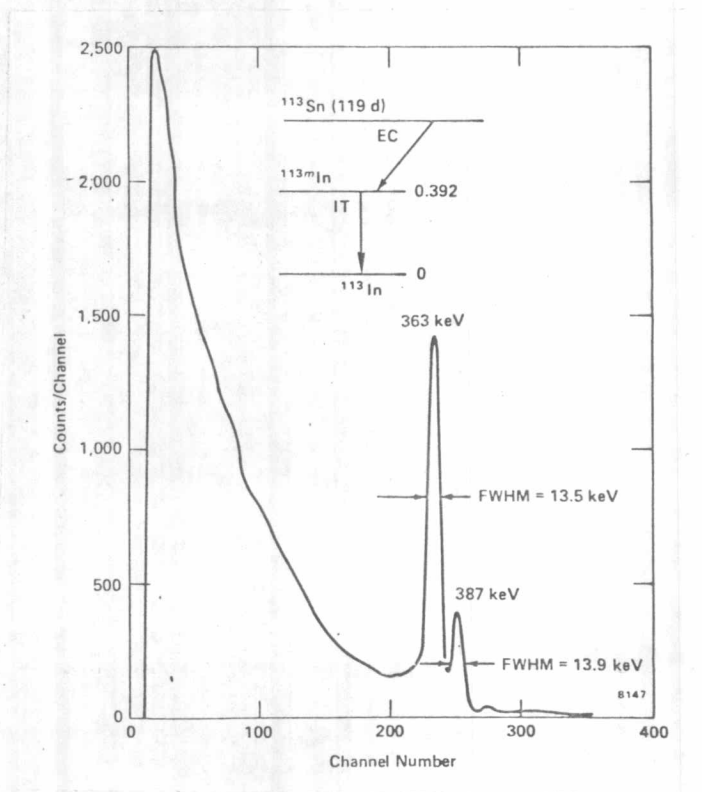
รูป 2.18⁽²¹⁾ คอนเวชันอิเล็กตรอนไลน์ จาก In^{114} เปรียบเทียบผลการวัด จากเครื่องแยกตัวระบบแม่เหล็ก 2 ชนิด

รูป 2.19⁽²⁸⁾ คอนเวชันอิเล็กตรอนไลน์ จาก Bi^{207} วัดโดยใช้หัววัดแบบ โซลิดสเตต (Solid state detector)

รูป 2.20⁽²⁸⁾ สเปกตรัมของอนุภาคเบตาและคอนเวอชันอีเลคตรอน จาก ^{137}Cs

รูป 2.21⁽²⁸⁾ คอนเวอชันอีเลคตรอนไลน์ จาก ^{113}Sn

$$\alpha_K = \frac{\text{จำนวนคอนเวอชันอิเล็กตรอนจากชั้นเค}}{\text{จำนวนโฟตอนของรังสีแกมมา}} \quad (2.24)$$

คอนเวอชันโคเอฟฟิเชียนท์รวม (total conversion coefficient)

α จะมีค่า

$$\alpha = \alpha_K + \alpha_L + \alpha_M + \dots \quad (2.25)$$

ในชั้นแอล (L - shell) และชั้นอื่น ๆ ค่า α_L ยังแบ่งเป็น α_{L_I} (2s electron), $\alpha_{L_{II}}$ ($2p_{1/2}$ electron), $\alpha_{L_{III}}$ ($2p_{3/2}$ electron), ... ตามลำดับ
ค่าอินเทอเนออลคอนเวอชันโคเอฟฟิเชียนท์ หาได้จากตารางของสลีฟและแบนด์ (29)
หรือตารางของโรส (30)

2.3.2 กฎการเลือก

รังสีแกมมาเกิดขึ้นเนื่องจากผลทางแม่เหล็กไฟฟ้า (Electromagnetic effect) ของนิวเคลียส โมเมนต์เชิงมุม L (ในหน่วย $\hbar$) ที่โฟตอนของรังสีแกมมาพาออกไปจะเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะสมบัติของการเปลี่ยนสถานะของนิวเคลียส เรียกโฟตอนของรังสีแกมมาที่พาโมเมนต์เชิงมุมออกไป 1, 2, 3, 4, 5, ... หน่วย $\hbar$ ว่า การปล่อยรังสีแบบไดโพล (dipole), ควอดรูโพล (quadrupole), ออกตุโพล (octupole), 2^4 โพล (2^4 pole), 2^5 โพล (2^5 pole), ... หรือเรียกอย่างสั้น ๆ ได้ดังนี้

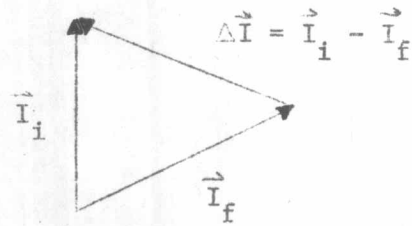
electric 2^L - pole เรียก E_L

magnetic 2^L - pole เรียก M_L

การปล่อยรังสีแบบ E_L และ M_L จะแตกต่างกันที่ parity โดยที่ parity ของการปล่อยรังสีแบบ E_L และ M_L จะเป็น $(-1)^L$ และ $(-1)^{L+1}$ ตามลำดับ ถ้าเทอม $(-1)^L$ หรือ $(-1)^{L+1}$ มีค่าเป็น -1 แสดงว่า parity ของ wave function ของสถานะทางนิวเคลียร์เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยที่เงื่อนไขของค่า L จะ เป็นไปตามสมการ

$$|\vec{I}_i - \vec{I}_f| \leq L \leq (I_i + I_f) \quad (5) \quad (2.12)$$

เมื่อ I_i และ I_f เป็นสปินแองกูลาโมเมนต์ของสภาวะทางนิวเคลียร์ในตอนต้น และตอนท้ายของนิวเคลียส

$$|\vec{I}_i| = |\vec{I}_f| \quad ; \quad I_i - I_f = 0$$

$$|\vec{I}_i - \vec{I}_f| \neq 0$$

รูป 2.22 แผนภาพเวกเตอร์ (Vector diagram) แสดงผลต่างของสปิน-แองกูลาโมเมนต์

การเปลี่ยนสภาวะทางนิวเคลียร์จะเป็นแบบ forbidden transition ได้ 3 กรณี คือ

1. เมื่อ $I_i = I_f = 0$
2. $I_i = 0$ หรือ $I_f = 0$ อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วขัดกับสมการ (2.12)
3. การเปลี่ยนสภาวะทางนิวเคลียร์ระหว่างสภาวะทางนิวเคลียร์ 2 สภาวะที่มี $I = \frac{n}{2}$ เมื่อ $n = 1, 2, 3, \dots$ ยกเว้นในกรณี M_1

กฎการเลือกของการเปลี่ยนสภาวะทางนิวเคลียร์แบบ isomeric transition แสดงไว้ดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 (5), (31), (32)

กฎการเลือกในการเปลี่ยนแปลงแบบ Isomeric transition

		$\Delta I = 0$			$\Delta I = 1$			$\Delta I = 2$		
parity change	yes	E_1	M_2	$E_3 \dots$	E_1	M_2	$E_3 \dots$	M_2	E_3	$M_4 \dots$
	no (E_0)	M_1	E_2	$M_3 \dots$	M_1	E_2	$M_3 \dots$	E_2	M_3	$E_4 \dots$
forbidden transition		$0 \rightarrow 0$	$0 \rightarrow 0$	$0 \rightarrow 0 \dots$	$0 \nrightarrow 1$	$0 \nrightarrow 1 \dots$	$0 \nrightarrow 1 \dots$	$0 \nrightarrow 2$	$0 \nrightarrow 2 \dots$	$0 \nrightarrow 2 \dots$
			$\frac{1}{2} \rightarrow \frac{1}{2}$	$\frac{1}{2} \rightarrow \frac{1}{2} \dots$		$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{3}{2} \dots$	$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{3}{2} \dots$		$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{3}{2} \dots$	$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{3}{2} \dots$
				$1 \rightarrow 1 \dots$						
		$\Delta I = 3$			$\Delta I = 4$			$\Delta I = 5$		
parity change	yes	E_3	M_4	$E_5 \dots$	M_4	E_5	$M_6 \dots$	E_5	M_6	$E_7 \dots$
	no	M_3	E_4	$M_5 \dots$	E_4	M_5	$E_6 \dots$	M_5	E_6	$M_7 \dots$
forbidden transition			$0 \nrightarrow 3$	$0 \nrightarrow 3 \dots$	$0 \nrightarrow 4$	$0 \nrightarrow 4 \dots$	$0 \nrightarrow 4 \dots$	$0 \nrightarrow 5$	$0 \nrightarrow 5 \dots$	$0 \nrightarrow 5 \dots$
				$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{7}{2} \dots$		$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{9}{2} \dots$	$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{9}{2} \dots$		$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{11}{2} \dots$	$\frac{1}{2} \nrightarrow \frac{11}{2} \dots$

E_0 จะเกิดกับ Internal conversion เท่านั้น